

TEISMŲ KREIPIMASIS Į KONSTITUCINĮ TEISMĄ KAIP DARBO TEISĖS KONSTITUCIONALIZACIJOS PRIELAIDA

Rytis Krasauskas

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Verslo teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4633
Elektroninis paštas vrtk@mruni.eu

Pateikta 2013 m. rugsėjo 1 d., parengta spausdinti 2013 m. gruodžio 14 d.

doi:10.13165/JUR-13-20-4-03

Įvadas

Lietuvoje, kurios teisės sistema grindžiama konstitucijos viršenybės principu, Konstitucija tarsi skėtis uždengia visą ordinarinę teisę – ir sukurtąją, ir tą, kuri turi būti sukurta, tačiau dėl kokių nors priežasčių nėra sukurta¹. Konstitucinių imperatyvų įtaka atskiroms teisės šakoms, taip pat ir darbo teisei, yra akivaizdi. Ji nuosekliai didėja. Tai reiškia, kad didėja atskirų teisės šakų konstitucionalizacija.

Konstitucijos įtaką teisei tikrovei lemia įvairūs veiksniai, tokie kaip: Konstitucijoje, įstatymuose įtvirtintas sudėtingas teisėkūros mechanizmas, suponuojantis prevencinę teisės aktų atitikties Konstitucijai kontrolę², Konstitucijoje įtvirtinta jos kaip

1 Kūris, E. Konstitucija kaip teisė be spragų. *Jurisprudencija*. 2006, 12 (90): 11.

2 Pvz., pagal Lietuvos Respublikos Seimo statutą Seimo kanceliarijos Teisės departamentas dėl kiekvieno užregistruoto įstatymo projekto teikia išvadą, ar tas projektas atitinka, *inter alia*, Konstituciją, įstatymus. Jeigu, šio departamento nuomone, konkretus projektas prieštarauja Konstitucijai, jį preliminariai privalo

tiesiogiai taikomo akto koncepcija, kryptinga teisės mokslininkų, propaguojančių monocentristinės (konstituciocentristinės) nacionalinės teisės sistemos idėją, veikla. Prie veiksmų, labiausiai konstitucionalizuojančių teisinę tikrovę, priskirtina Konstitucinio Teismo veikla.

Absoliučią daugumą per visą Konstitucinio Teismo veiklos laikotarpį visų gautų kreipimūsi ištirti teisės aktų konstitucingumą sudaro gautieji iš teismų (iki 2013 m. liepos 1 d. teismai buvo pateikę net 751 kreipimūsis iš 970, o tai sudaro apie 77,4 proc. visų Konstitucinį Teismą pasiekusių kreipimūsi³). Kaip vertinti šią statistiką? Ar ji rodo pakankamą teismų aktyvumą? Ar tarp teismų aktyvumo inicijuojant konstitucinės justicijos bylas ir teisės konstitucionalizacijos yra tiesioginių sąsajų? Kokie veiksniai lemia, kad vienais atvejais taikydami tą patį teisės aktą teismai suabejoja jo atitiktimi Konstitucijai ir šio klausimo sprendimą perduoda Konstituciniam Teismui, kitais – nesuabejoja, dar kitais – suabejoja, tačiau savo abejones išsklaido patys, t. y. nesikreipia į Konstitucinį Teismą, o tiesiogiai taiko Konstituciją, lanksčiai pritaiko teisės ar įstatymų analogiją?

Straipsnio tikslas – atskleisti ryšį tarp teismų konstitucinės teisės (pareigos) inicijuoti konstitucinės justicijos bylas tinkamo įgyvendinimo ir darbo teisės konstitucionalizavimo. Taip pat iškelti su šios teisės (pareigos) realizavimu susijusias problemas. Nagrinėjant kelis simptomiškus kai kurių Darbo kodekse eksplacitiškai įtvirtintų teisės normų taikymo teismų praktikoje atvejus, taip pat nekonkuravimo susitarimų ir darbo sutarčių su administracijos vadovais jurisprudencinį teisinį reguliavimą⁴, siekiama parodyti, kad šiandien teismai vis dar neišnaudoja visų kreipimosi į Konstitucinį Teismą galimybių.

Tyrimo metu analizuojama Konstitucinio Teismo ir kitų teismų, daugiausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT), praktika, taikomi loginės analizės, sisteminės analizės, lingvistinis, teleologinis, lyginamasis, analitinis-kritinis, empirinis ir kiti mokslinio pažinimo metodai.

---

apsvarstyti Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas, kuriam padarius išvadą, kad įstatymo projektas prieštarauja Konstitucijai ir nėra nustatyta tvarka pateiktas atitinkamas Konstitucijos pataisų projektas, įstatymo projektas neteikiamas svarstyti Seime; pagal Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymą teisės aktas turi atitikti Konstituciją, taip pat kitus galiojančius teisės aktus, jeigu tame akte nėra normų, keičiančių galiojančius teisės aktus, ir pan.

3 Statistika pagal 2013 m. liepos 1 d. duomenis.

4 Nekonkuravimo susitarimų ir darbo sutarčių su administracijos vadovais jurisprudencinis teisinis reguliavimas teisės moksle yra tyrinėtas (pvz., Davulis, T. Nekonkuravimo susitarimai Lietuvos darbo teisėje. *Juristas*, 2006, 4, 5; Petravičiūtė, A. Nekonkuravimo susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio: esmė ir teisinio reglamentavimo ypatumai. *Teisė*. 2007, 65; Krasauskas, R. Nekonkuravimo susitarimai darbo teisėje: ar darbuotojas ir darbdavys lygiaverčiai konkurentai? *Jurisprudencija*. 2008, 8(110); Davulis, T. Įmonės, įstaigos organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje. *Private law: past, present and future: liber amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia 2008), tačiau jis niekuomet nebuvo vertinamas konstitucinės teismų teisės (pareigos) kreiptis į Konstitucinį Teismą kontekste.

1. Oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas kaip darbo teisei tiesiogiai įtakos turinčių konstitucinių vertybių evoliucijos prielaida

Pripažįstama, kad Konstitucija nėra vien tekstas – tai ir Konstitucinio Teismo byla po bylos formuojama oficiali konstitucinė doktrina, atskleidžianti Konstitucijoje – aukščiausios galios teisės akte – įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovę ir pilnatvę⁵. Pasak E. Jarašiūno⁶, Konstitucijos tekstas tampa tik išeities tašku atskleidžiant tikrąją konstitucinio reguliavimo prasmę ir turinį, o tikrasis svorio centras suprantant Konstituciją kaip norminę tikrovę iš Konstitucijos – pagrindinio akto – perkeliamas į konstitucinę jurisprudenciją.

Oficialiosios konstitucinės doktrinos kūrimo procesas yra nenutrūkstamas ir negali būti baigtinis. Visi Konstitucinio Teismo aktai, kuriuose aiškinama Konstitucija – formuojama oficialioji konstitucinė doktrina, savo turiniu saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), kurie negali aiškinti Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas. Konstitucinio Teismo sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentus pagrindžianti oficialioji konstitucinė doktrina saisto ir jį patį⁷.

Vadinasi, kiekvieną kartą, kai yra išsprendžiama konstitucinės justicijos byla, iš esmės statiškame Konstitucijos tekste⁸ įtvirtintos konstitucinės vertybės papildomos nauju turiniu. Šia prasme Konstitucija yra „gyvas organizmas“, kurį sudarančių vertybių turinys nuolat papildomas naujais aspektais (šiam procesui apibūdinti kartais vartojama augančio koralo metafora). Tokia natūrali Konstitucijos evoliucija leidžia išvengti nepamatuoto, spontaniško ar neprognozuojamo konstitucinių vertybių turinio pokyčio.

Konstitucinio Teismo dėmesio sulaukia ir darbo teisė. Konstitucinių imperatyvų, turinčių tiesioginę įtaką darbo teisei, evoliucija konstitucinėje jurisprudencijoje aiškiai regima. Viena vertus, tenka konstatuoti, kad prašymų ištirti „klasikinių darbo įstatymų ir

5 Koncepcija, pagal kurią konstitucinių vertybių turinys negali būti prilygintas jos tekstui, nėra šiuolaikinės konstitucinės teisės (juo labiau Lietuvos konstitucinės teisės) novela, o jos ištakos siekia dar 1803 metus, kai JAV Aukščiausiasis Teismas priėmė garsųjį sprendimą byloje *Marbury prieš Madisoną* ir pirmą kartą suformulavo mintį, kad Konstitucija susideda ne vien iš teksto, jos negalima aiškinti vien pažodžiui, kad konstitucinės nuostatos gali būti kildinamos ir iš atitinkamo konstitucinio instituto esmės ir paskirties, iš konstitucinio reguliavimo visumos.

6 Jarašiūnas, E. Jurisprudencinė Konstitucija. *Jurisprudencija*. 2006, 12 (90): 24.

7 Išimtiniais atvejais Konstitucinis Teismas gali reinterpretuoti oficialią konstitucinę doktriną, tačiau būtinybę tam tikras oficialias konstitucines doktrines nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficialioji konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali lemti tik tokios aplinkybės, kaip būtinybė didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinybė labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus Tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, būtinybė plėsti konstitucinės kontrolės šalyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos (paskutinį kartą tai konstatuota Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 105-5330).

8 Konstitucijos XIV skirsnyje „Konstitucijos keitimas“ nustatyta sudėtinga jos keitimo tvarka.

(arba) poįstatyminių teisės aktų⁹ konstitucingumą į Konstitucinį Teismą patenka santykinai nedaug. Kita vertus, kai kurie tiesiogiai su darbo teise susiję konstituciniai imperatyvai atskleisti tiriant, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja *inter alia* valstybės tarnybos, socialinės saugos, medicinos visuomeninius santykius reguliuojantys teisės aktai.

Nagrinėdamas konstitucinės justicijos bylas Konstitucinis Teismas yra atskleidęs tiek kolektyvinei, tiek individualiai darbo teisei reikšmingus aspektus. Jo baigiamuosiuose aktuose, be kita ko, atskleisti asociacijų laisvės, darbuotojų teisės streikuoti, tiesiogiai su konstitucine teise į darbą susijusių teisių (teisės laisvai pasirinkti darbą bei verslą, teisės į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisės gauti teisingą apmokėjimą už darbą, teisės į kasmetines atostogas ir pan.) turinio elementai. Konstitucinio Teismo dėmesio yra sulaukę ir kiti darbo teisei artimi klausimai, tokie kaip teisė stoti į valstybės tarnybą, profesinių reikalavimų, keliamų valstybės kontroliuojamų profesijų (daugiausiai teisinių) atstovams konstitucingumas ir pan.

Ar tokia darbo teisei tiesiogiai įtakos turinčių konstitucinių vertybių evoliucija yra pakankama? Manytina, kad ne. Darbo teisę sudarančių teisės aktų taikymo metu ryškėja juose įtvirtinto teisinio reguliavimo konfliktai su Konstitucijoje įtvirtintomis vertybėmis, teisine tikrove, taip pat matyti, kad reguliuojant darbo santykius trūksta teisinio tikrumo. Visa tai indukuoja, kad darbo teisei tiesiogiai įtakos turinčios konstitucinės vertybės evoliucionuoja nepakankamai greitai. Kad tokių konfliktų Lietuvoje daugėja ir jie vis aštrėja, galima spręsti iš dažnėjančių tiek mokslininkų, tiek socialinių partnerių pasisakymų¹⁰.

Konstitucinis Teismas negali pats inicijuoti konstitucinės justicijos bylą¹¹, todėl jo aktyvumas (taip pat ir jo galimybės aiškinti Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų, principų ir atskirų imperatyvų, tiesiogiai susijusių su darbo teisės reguliuojamais santykiais, turinį)

9 Teisės aktų priskyrimas „klasikiniais darbo teisės aktams“ yra santykinis. Autoriaus nuomone, tokiais laikytini Lietuvos Respublikos teisės aktai, kuriais reguliuojami visuomeniniai darbo ir glaudžiai su jais susiję santykiai (pvz., Darbo kodeksas, Profesinių sąjungų įstatymas, Darbo tarybų įstatymas ir pan., taip pat su jais tiesiogiai susiję poįstatyminiai teisės aktai).

10 Pvz., Ch. Woolfson ir D. Calite, kalbėdami iš esmės tik apie darbuotojų sveikatos ir saugos teisinį reguliavimą, atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos darbo norminių teisės aktų taikymo veiksmingumas vis mažėja (žr. Woolfson, Ch.; Calite, D. Darbo aplinka ir socialinis dialogas Europos Sąjungos naujojoje valstybėje Lietuvoje. *Pinigų studijos*. 2008, 2: 73–92, p. 73. Apžvalginiai straipsniai). T. Davulis nurodo, kad „šiandien Lietuvoje pastebima tikra darbo teisės erozija“, „nemoderni darbo teisė linksta į susinaikinimą – ji neįgyvendina socialinės politikos uždavinių, tokių kaip darbo vietų kūrimas, lengvai pažeidžiamų darbuotojų grupių apsauga, nebeužtikrina darbo santykių šalių balanso“ (žr. Davulis, T. Šiandieninis Darbo kodeksas: būti ar nebūti? 15min.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-20]. <<http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/nuomones/tomas-davulis-siandieninis-darbo-kodeksas-buti-ar-nebuti-18-324008#ixzz2PxUiUSH6>>. Kiek anksčiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Darbo departamento direktorius yra viešai pareiškęs, kad „darbo teisė, Darbo kodeksas buvo vienokie, o darbdavys dirba kitoje plotmėje – jis toli gražu nesinaudoja arba tiksliau, apeidinėja labai daug ir labai plačiai, nesitaikydamas prie jokios darbo teisės“ (Samoškaitė, E. Lietuvos darbdaviai apeina darbo įstatymus, o užsienio investuotojus tai trikdo. Delfi.lt [interaktyvus]. 2010 m. birželio 6 d. [žiūrėta 2010-06-06]. <<http://verslas.delfi.lt/archive/article.php?id=33194807>>).

11 Nors konstitucinės justicijos bylą Konstitucinis Teismas neinicijuoja, pagal Konstitucinio Teismo įstatymą jis savo iniciatyva gali oficialiai aiškinti savo nutarimą (61 straipsnis), taip pat peržiūrėti savo nutarimą (62 straipsnis). Paminėtina, kad šia savo teise Konstitucinis Teismas nepasinaudojo nė karto.

didžiąja dalimi priklauso nuo jų pasiekiančių kreipimūsi ir juose formuluojamų klausimų, sudarančių konstitucinės justicijos bylų pagrindą; taigi ir nuo bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų aktyvumo. Nuo konkrečias bylas nagrinėjančių teismų aktyvumo tiesiogiai priklauso ir reali, veiksminga (ne formali) besibylinėjančių asmenų teisių gynyba. Šia prasme galima kalbėti apie tam tikrą Konstitucinio Teismo ir kitų teismų simbiozę, kuri turi didelę įtaką darbo teisės konstitucionalizacijai.

Tikėtina, nekonstitucinio teisinio reguliavimo pašalinimas iš teisės sistemos ir sąlygų Konstituciniam Teismui nuosekliai plėtoti oficialią konstitucinę doktriną sudarymas, be kita ko, priklauso ir nuo Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintos teismų teisės (pareigos) kreiptis į Konstitucinį Teismą sampratos.

2. Konstitucinės teismų teisės (pareigos) kreiptis į Konstitucinį Teismą turinys ir kai kurie jos realizavimo probleminiai aspektai

Sisteminis teisės aiškinimas, kaip viena teisinės argumentacijos priemonių, reikalauja, kad kiekvieno teisės akto analizė prasidėtų nuo Konstitucijos analizės¹². Vadovaudamasis tokia teisės aiškinimo sistema, bylą nagrinėjantis teismas neišvengiamai privalo vertinti ir su taikomo teisės akto konstitucingumu susijusias teisiškai reikšmingas aplinkybes. Taip pat teismas privalo vadovautis Konstitucijos 110 straipsnyje įtvirtinta maksima, kad teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai, ir tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją.

Konstitucijos 110 straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis siekiama, kad nebūtų taikomas Konstitucijai prieštaraujantis atitinkamas teisės aktas (jo dalis), kad dėl tokio teisės akto (jo dalies) taikymo neatsirastų antikonstitucinių teisinių padarinių, kad nebūtų pažeistos asmens teisės, kad asmuo, kurio atžvilgiu būtų pritaikytas Konstitucijai ar įstatymui priešingas teisės aktas, dėl to nepagrįstai neįgytų jam nepriklausančių teisių ar atitinkamo teisinio statuso¹³.

Pažymėtina, kad pagal Konstituciją kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl nagrinėjamoje byloje taikomo teisės akto konstitucingumo gali visų instancijų teismai visose, jų kompetencijai priskirtų bylų kategorijose. Taigi, viena vertus, tai, ar bylą nagrinėjantis teismas kreipsis į Konstitucinį Teismą dėl byloje taikomo teisės akto konstitucingumo patikros, priklauso nuo to, ar jam dėl to kyla pagrįsta abejonė (niekas negali priversti teismą suabejoti galiojančio teisinio reguliavimo konstitucingumu). Kita vertus, teismai,

12 Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos Konstitucija Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikoje. *Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos, vykusios 2002 m. kovo 15–16 d., medžiaga*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002, p. 132.

13 Paskutinį kartą tai priminta Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime (*Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549).

suabejoję taikomo teisės akto konstitucingumu, ne tik gali, bet ir privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą, ir kol Konstitucinis Teismas neišspręs šio klausimo, bylos nagrinėjimas teisme negali būti tęsiamas – jis yra sustabdomas¹⁴. Šia prasme kreipimasis į Konstitucinį Teismą yra konstitucinė bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų pareiga.

Pažymėtina, kad konstitucinė teismų teisė (pareiga) kreiptis į Konstitucinį Teismą yra glaudžiai susijusi su konstitucine *asmens teise kreiptis į teismą* ir tinkamu jos įgyvendinimu. Nagrinėjant bylą bendrosios kompetencijos arba specializuotame teisme, kreipimosi į Konstitucinį Teismą dėl teisės akto konstitucingumo iniciatyva gali išplaukti ne tik iš paties bylą nagrinėjančio teismo, bet ir iš jo nagrinėjamos bylos šalies. Ši asmens teisė yra sudėtinė Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje („asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“) įtvirtintos teisės kreiptis į teismą dalis. Aiškindamas konstitucinės teisės kreiptis į teismą turinį, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs¹⁵, jog kiekviena bendrosios kompetencijos ir specializuoto teismo nagrinėjamos bylos šalis turi teisę kreiptis į bylą nagrinėjantį bendrosios kompetencijos ar specializuotą teismą ir prašyti, kad šis sustabdytų bylos nagrinėjimą ir kreiptųsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti toje byloje taikytino įstatymo ir (arba) poįstatyminio teisės akto konstitucingumą. Asmens galimybės konstituciniu lygiu ginti pažeistas teises įgyvendinimui Lietuvoje svarbi yra ir oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, pagal kurią, „kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi bylą nagrinėjantis teismas, kuriam kilo abejonų dėl toje byloje taikytino teisės akto atitikties Konstitucijai ar įstatymams, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą nepriklausomai nuo to, ar ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja, ar ne“¹⁶. Visa tai sudaro prielaidas Lietuvoje, nors ir netiesiogiai, bet veiksmingai, užtikrinti konstitucinių žmogaus teisių (taip pat susijusių ir su darbo teise) apsaugą, todėl teisės teorijoje¹⁷ pripažįstama, kad Lietuvoje įteisintas „netiesioginis asmens konstitucinis skundas“.

Nepriklausomai nuo to, ar kreipimasi į Konstitucinį Teismą ištirti toje byloje taikytino teisės akto konstitucingumą inicijuoja bylos šalis, ar pats bylą nagrinėjantis teismas, toks kreipimasis turi atitikti *formos* ir *turinio* reikalavimus.

Kreipimosi *formai* keliami reikalavimai yra aiškūs ir didesnių problemų pareiškėjams – teismams – nesukelia, t. y. kreipimasis į Konstitucinį Teismą turi būti įformintas teismo nutartimi, kurios formai taikomi reikalavimai įtvirtinti ordinariniuose procesiniuose įstatymuose. Kiek sudėtingiau teismams atitikti reikalavimus, keliamus prašymo¹⁸ *turiniui*.

14 *Ibid.*

15 *Ibid.*

16 *Ibid.*

17 Abramavičius, A. Konstitucinio skundo samprata ir reikšmė konstitucinėje teisminėje kontrolėje. *Jurisprudencija*. 2007, 11 (101): 17.

18 Dokumentas, kuriuo teismai kreipiasi į Konstitucinį Teismą, Konstitucinio Teismo įstatyme vadinamas ir „kreipimusi“ (pvz., 29 straipsnis) ir „prašymu“ (pvz., 67 straipsnis), todėl straipsnyje šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

Išanalizavus Konstitucinio Teismo pirmininko potvarkius ir Konstitucinio Teismo sprendimus, kuriais prašymai buvo grąžinti pareiškėjui – teismui, taip pat Konstitucinio Teismo sprendimus, kuriais buvo atsisakyta teismų prašymus nagrinėti, paminėtini šie prašymų turiniui priskirtini trūkumai:

1. *Neaiškiai formuluojami argumentai.* Tai dažniausiai pasitaikantis turinio trūkumas. Prašymas turi būti grindžiamas teismo abejojimu dėl konkretaus teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai ir įstatymams, t. y. teismas negali apsiriboti vien bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais, taip pat tuo, kad įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis), jų manymu, prieštarauja Konstitucijai, bet privalo aiškiai nurodyti, kurie ginčijami teisės aktų straipsniai (jų dalys, punktai) ir kiek, jo nuomone, prieštarauja Konstitucijai, o savo poziciją dėl kiekvienos ginčijamos teisės akto (jo dalies) nuostatos atitikties Konstitucijai turi pagrįsti aiškiai suformuluotais teisiniais argumentais. Dėl šio trūkumo prašymas grąžinamas pareiškėjui, o prašymo grąžinimas neatima teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą tokį trūkumą ištaisius. Pažymėtina, kad nuo pateikiamų abejonių pirminio pagrindimo priklauso ne tik prašymo priimtumo klausimo išsprendimas, bet ir Konstitucinio Teismo atsakymo išsamumas, galimybė formuoti išsamesnę oficialiąją konstitucinę doktriną. Galima daryti prielaidą, kad kuo aiškesnis galimai pažeistų konstitucinių vertybių turinys (*inter alia*, kuo gausesnė oficiali konstitucinė doktrina), tuo didesnė tikimybė, kad jų galimai neatitinkantis teisinis reguliavimas bus pastebėtas ir atitinkamai Konstituciniam Teismui įvertinus jo atitiktį Konstitucijai ir (arba) įstatymams bus veiksmingai eliminuotas iš teisinės apyvartos.

2. *Prašoma spręsti teisės taikymo klausimą.* Pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą jis nesprenžia teisės aktų taikymo klausimų, taip pat kad tokius klausimus sprendžia institucija, turinti įgaliojimus taikyti teisės aktus; jei įstatymuose yra neaiškumų, dviprasmybių, spragų, tai pašalinti yra įstatymų leidėjo pareiga; įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai yra teismų praktikos dalykas; nepaneigiama galimybė teismams tam tikru mastu teisės spragas užpildyti *ad hoc* ir taikant teisę¹⁹. Prašymai išaiškinti, kaip turi būti taikomos įstatymo (ar kito teisės akto) nuostatos, yra nežinybingi Konstituciniam Teismui.

3. *Prašoma spręsti teisės akto atitiktį tos pačios galios teisės aktui.* Pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas netiria teisės akto atitikties tos pačios galios teisės aktui, taip pat įstatymo normų atitikties šio įstatymo bendrosioms nuostatoms ir nesprenžia vienodos galios teisės aktų suderinamumo, konkurencijos klausimų²⁰. Prašymas ištirti teisės akto atitiktį tos pačios galios teisės aktui, taip pat įstatymo normų atitiktį šio įstatymo bendrosioms nuostatoms ir išspręsti vienodos galios teisės aktų suderinamumo, konkurencijos klausimą yra nežinybingas Konstituciniam Teismui.

4. *Teismas neturi locus standi kreiptis į Konstitucinį Teismą.* Teismas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja toks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris turi (gali) būti taikomas to teismo nagrinė-

19 Pvz., Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 11 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 56-2786.

20 Pvz., Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 55-2727.

jamoje byloje²¹. Tokiu atveju, kai pripažįstama, kad teismas neturi *locus standi* kreiptis į Konstitucinį Teismą, jis savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą.

5. *Pateikiami fiktyvūs argumentai.* Tai vienas rečiausiai Konstitucinio Teismo nustatomų atsisakymo nagrinėti prašymą pagrindų. Tai reiškia, kad Konstitucinis Teismas nustato, jog teismo prašymas ištirti teisės akto konstitucingumą yra fiktyvus, t. y. jis grindžiamas visų pirma ne tais motyvais, kuriuos eksplicitiškai nurodo pareiškėjas. Tokiuose prašymuose gali būti vartojama teisinė terminija²², tačiau jeigu konstatuojama, kad nei atskiri (pavieniai) argumentai, nei jų visuma teisiškai nepagrindžia pareiškėjo abejonės, jo argumentai yra nenuoseklūs, priešaringi, fiktyvūs, Konstitucinis Teismas pripažįsta, kad tokie prašymai vertinami kaip nežinybingi Konstituciniam Teismui, ir juos nagrinėti atsisako.

Teismai kreipdamiesi į Konstitucinį Teismą teikia savo konstitucinių vertybių supratimą, grindžiamą visapusišku ir objektyviu konkrečios bylos aplinkybių išnagrinėjimu bei ginčijamo teisinio reguliavimo vertinimu, jį sieja su oficialia konstitucinių vertybių samprata. Vadinasi, galima teigti, kad tokiu būdu teismai prisideda prie teisės (taip pat ir darbo teisės) konstitucionalizacijos.

3. Apie Konstitucinio Teismo ir kitų Lietuvos teismų dialogą ir kai kuriuos „ribinius“ darbo teisės norminių aktų taikymo atvejus

Bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų kreipimuose į Konstitucinį Teismą ir juos išnagrinėjus priimtuose Konstitucinio Teismo baigiamuosiuose aktuose materializuojasi teismų ir teisėjų dialogas, vykstantis nacionalinės teisės sistemoje. Tam, kad toks dialogas vyktų sklandžiai, pirmiausia būtinas pasitikėjimas ir kitos šalies kompetencijos pripažinimas.

Pažymėtina, kad šiuo metu Lietuvoje yra nusistovėjęs gana aiškus konstitucinės kontrolės mechanizmas ir niekas rimčiau nebekvestionuoja Konstitucinio Teismo kompetencijos vykdyti konstitucinę teisminę kontrolę, kaip ir to, kad Konstitucinis Teismas užima ypatingą vietą teisminės valdžios sistemoje, o vykdydamas savo konstitucinius įgaliojimus jis yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas – vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Tačiau taip buvo ne visuomet. Pavyzdžiui, dar 2003 metais atvirai abejota, ar konstitucinė jurisprudencija Lietuvoje turi ateitį, o 2010 metais, t. y. praėjus 17 metų nuo Konstitucinio Teismo įsteigimo (!), LAT pirmininkas pripažino, kad šio teismo praktikoje konstitucinė dimensija vis dar nedažna²³. Vienoje iš konstitucinės justicijos bylų²⁴

21 P.vz., Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 152-7779.

22 P.vz., Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 14 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 119-4512.

23 Kryževičius, G. Bendrosios kompetencijos teismai ir Konstitucija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 4 (20): 316.

24 Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.

Konstituciniam Teismui netgi teko spręsti dėl savo vietos valdžios sistemoje, nes 34-ių Seimo narių grupė suabejojo, ar Konstitucinis Teismas yra teisminės valdžios dalis, t. y. ar Konstitucinis Teismas yra teismas.

Vieną iš „konstitucinių ir ordinarinių teismų tarpusavio konfliktų“ priežasčių nurodo G. Mesonis²⁵, Jo nuomone, tai – konstitucinės jurisprudencijos privalomumą igno-ruojančių ordinarinių teismų praktika, kurioje vadovaujamosi atskirų teisės šakų vidinio pakankamumo spręsti visus joje kylančius teisėtumo klausimus koncepcija. Tokius konfliktus lemia ir ordinarinės teisės šakų mokslininkai, apie atskirą teisės šaką kalbantys kaip apie uždara sistemą, savaime pakankamą tam tikram visuomeniniam santykiui sureguliuoti, o bet kokios šių „sistemų“ teisėtumo problemos taip pat yra „sprendžiamos“ tos pačios teisės šakos lygmeniu. Todėl esant akivaizdžiai nestandartinei situacijai vadinamieji bendrieji teisės principai tampa galutiniu pagrindu teisėtumo klausimui spręsti.

Tikėtina, kad teisėjai, ordinarinės teisės normas suvokiantys kaip savarankišką teisės sistemą, kuriai būdingas „savęs pakankumas“, nesikreipia į Konstitucinį Teismą, nes tokį kreipimąsi vertina tik kaip proceso užtęsimą. Akivaizdu, kad atliekant konstitucinę teisės akto patikrą Konstituciniame Teisme bylos nagrinėjimas bendrosios kompetencijos ar specializuotuose teismuose užsitęsia²⁶, tačiau tai nėra ir negali būti aplinkybe, pateisinančia teismo apsisprendimą, kilus abejonei dėl byloje taikomo teisės akto konstitucingumo, nesikreipti į Konstitucinį Teismą. Kitoks požiūris, manytina, balansuoja ties teisėtumo riba, o jo besilaikantys teisėjai rizikuoja, kad jų vykdomas teisingumas bus formalus. Tokius teisės taikymo atvejus galima įvardyti „ribiniais“²⁷.

Bendrosios kompetencijos ar specializuoti teismai, nagrinėjamosiose bylose taikydami konkretų teisinį reguliavimą, gali susidurti su skirtingomis teisinėmis situacijomis, galinčiomis nulemti jų kreipimąsi (nesikreipimą) į Konstitucinį Teismą.

Pirmoji, kai taikomo teisinio reguliavimo *galimas prieštaravimas Konstitucijai yra sunkiai prognozuojamas*. Tokia situacija gali susidaryti, kai Konstitucijos tekste ir oficialioje konstitucinėje doktrinoje nėra aiškiai atskleistas konstitucinės vertybės turinys, nėra kitų aiškių signalų, kad konkretus teisinis reguliavimas neatitinka konstitucinių imperatyvų.

Antroji, kai taikomo teisinio reguliavimo *galimas prieštaravimas Konstitucijai yra nesunkiai nuspėjamas*. Tokiais atvejais apie tai, kad taikomas teisinis reguliavimas ga-

25 Mesonis, G. Konstitucija monocentristinėje teisės sistemoje. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2008, 4 (12): 223.

26 Paminėtina, kad Konstituciniame Teisme vidutinė vienos bylos nagrinėjimo trukmė apytiksliai 2011 m. buvo 25 mėnesiai, 2010 m. – 21,5 mėnesio, 2006 m. – 25,7, 2005 m. – 25,5, 2004 m. – 17,5 (Urbaitis, R. K. Konstitucinė kontrolė Lietuvoje ir kai kurie probleminiai jos aspektai. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2012, 2 (26): 292).

27 Lietuvoje galioja teisės aktų konstitucingumo ir teisėtumo prezumpcija, pagal kurią teisės aktai laikomi atitinkančiais Konstituciją tol, kol Konstitucinis Teismas nekonstatavo kitaip, o konstitucinis teisėjo statusas suponuoja teisėjo nepriklausomumo garantijas, pagal kurias teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, veikia nešališkai ir klauso tik įstatymų, niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo. Dėl to straipsnyje nurodytų darbo teisės norminių aktų taikymo atvejų (pateikiami tik keli tokių atvejų pavyzdžiai) priskyrimas „ribiniams“ turėtų būti vertinamas kaip subjektyvus autoriaus pasvarstymas, kuris jokiū būdu jų nedelegitimuoja.

limai yra antikonstitucinis, matyti, pavyzdžiui: įdėmiau paanalizavus oficialią konstitucinę doktriną, Konstitucinio Teismo baigiamuosiuose aktuose išdėstytus argumentus *obiter dicta*; užfiksavus Konstitucinio Teismo nutarimo įveikimo atvejį (t. y. kai Konstituciniam Teismui pripažinus teisės aktą (jo nuostatą) prieštaraujančia Konstitucijai, kompetentinga teisėkūros institucija (Seimas, Vyriausybė, Prezidentas) pakartotinai priima iš esmės analogišką teisinį reguliavimą); išaiškėjus, kad argumentai (abejonės) dėl galimo prieštaravimo Konstitucijai atitinkamų subjektų (Seimo Kanceliarijos Teisės departamento, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto ir kt.) buvo fiksuoti dar teisės akto priėmimo metu (tai teismas gali išsiaiškinti taikydamas teleologinį (įstatymų leidėjo ketinimų) teisės aiškinimo metodą), tačiau teisėkūros subjektas į juos neatsižvelgė ir galimai Konstitucijai prieštaraujantį teisės aktą priėmė; institucijai, oficialiai įpareigotai kontroliuoti Seimo ratifikuotų tarptautinių sutarčių įgyvendinimą, pateikus išvadą, sprendimą, kad nacionalinis teisinis reguliavimas neatitinka tokios tarptautinės sutarties (jai prieštarauja) (t. y. Lietuva galimai nesilaiko sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų, negerbia visuotinai pripažintų tarptautinės teisės principų (taip pat ir principo *pacta sunt servanda*)).

Nevienareikšmiai vertintina teisinė situacija, kai dėl byloje taikomo teisinio reguliavimo Konstituciniame Teisme jau yra pradėtos rengti konstitucinės justicijos bylos. Viena vertus, priimdamas konkretų prašymą Konstitucinis Teismas tarsi legitimuoja abejonę dėl teisinio reguliavimo antikonstitucingumo. Kita vertus, priėmimo metu Konstitucinis Teismas nesprendžia (ir negali spręsti) klausimo iš esmės, todėl teismams, taikantiems jau užginčytą teisinį reguliavimą, gali pasirodyti, kad abejoti dėl taikomo teisinio reguliavimo konstitucingumo nėra jokie pagrindai. Manytina, kad antruoju atveju savo procesiniuose dokumentuose teismai turėtų pateikti motyvus, kodėl jie nestabdo nagrinėjamos bylos ir dėl taikomo teisinio reguliavimo, dėl kurio yra priimtas prašymas Konstituciniame Teisme, nesikreipia į Konstitucinį Teismą.

3.1. Eksplicitiškai įtvirtinto teisinio reguliavimo „ribinio“ taikymo pavyzdžiai

Galima stebėti, kaip teismai, nesikreipdami į Konstitucinį Teismą, savarankiškai, t. y. prieš tai nesikreipę į Konstitucinį Teismą, plečiamai aiškina kai kurias imperatyvias Darbo kodekso nuostatas. Paminėtini keli tokio jurisprudencinio darbo santykių reguliavimo pavyzdžiai.

Pavyzdžiui, Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalyje (galiojusioje iki 2013 m. sausio 1 d.)²⁸ imperatyviai nustatyta, kad teismas, pripažinęs darbo sutarties nutraukimą ne teisėtu, darbuotojui priteisia, *inter alia*, „vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pra-

28 Pažymėtina, kad šiuo metu nurodytas teisinis reguliavimas yra iš esmės pakeistas ir Darbo kodekso 300 straipsnio 3 dalyje (redakcija, galiojanti nuo 2013 m. sausio 1 d.) nustatyta: „Jeigu darbuotojas buvo atleistas iš darbo be teisėto pagrindo ar pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, teismas grąžina jį į pirmesnę darbą ir priteisia jam vidutinį darbo užmokestį už visą priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įvykdymo dienos arba darbo užmokesčio skirtumą už šį laikotarpį, jeigu darbuotojas buvo įsidarinęs kitoje darbovietėje.“

vaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo iki teismo sprendimo įsigaliojimo dienos“. Aiškinamas šią nuostatą LAT nebuvo visiškai nuoseklus:

– vienos savo nutartyse²⁹ taikydamas šią nuostatą LAT pažymėjo: pozicija, pagal kurią išmoka už priverstinės pravaikštos laiką turėtų būti atitinkamai mažinama, nustatčius faktą, kad atleistas darbuotojas dirbo kitą darbą ir gavo darbo užmokestį, iš esmės yra nepateisinama nei Darbo kodekso normų aiškinimo principų (10 straipsnis) požiūriu, nei darbo teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo (35 straipsnis) aspektu; aptariamoms išmokoms dydis ir laikotarpis yra nustatyti įstatymo bei nenurodyta galimybės jį mažinti dėl kokių nors priežasčių (!); siekimas sumažinti šią išmoką ne įstatymo pagrindu reikštų darbuotojo teisių ir garantijų, įtvirtintų įstatyme, pažeidimą; tai galėtų reikšti sankcijos taikymą už tai, kad neteisėtai atleistas iš darbo ir negaunantis darbo užmokesčio darbuotojas įsidarbino epizodiškai darbo ginčo nagrinėjimo laikotarpiu;

– kiek vėliau³⁰ LAT keitė savo poziciją ir konstatavo, kad kompensacijos (t. y. vidutinio darbo užmokesčio darbuotojui už priverstinės pravaikštos laikotarpį) dydis turėtų būti proporcingas pažeidimo sunkumui ir nukentėjusios šalies (darbuotojo) patirtiems netekimams; kiekvienoje byloje, sprendžiant dėl darbuotojui priteistino vidutinio darbo užmokesčio už priverstinės pravaikštos laiką dydžio, svarbu įvertinti, ar kuriai nors iš šalių toks dydis yra adekvatus ir neprieštarauja teisingumo, proporcingumo bei sąžiningumo principams.

Kitas pavyzdys. Pagal Darbo kodekso 300 straipsnio 3 dalį (iki 2013 m. sausio 1 d. – 297 straipsnio 3 dalis) teismas grąžina atleistą darbuotoją į pirmesnę darbą, jeigu darbuotojas atleistas iš darbo, *inter alia*, pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką; taigi, tais atvejais, kai atleidimas iš darbo skiriamas kaip drausminė nuobauda, darbdaviai privalo laikytis Darbo kodekse imperatyviai nustatytos tvarkos drausminėms nuobaudoms skirti, o teismui nustatčius, kad tokios tvarkos buvo nesilaikoma – atleidimas iš darbo yra (turėtų būti) pripažįstamas neteisėtu. Nepaisant to, LAT ne kartą³¹ yra konstatavęs, kad jeigu darbo drausmės pažeidimas tikrai buvo padarytas, o paskirta drausminė nuobauda atitinka pažeidimo sunkumą, tai vien formalūs drausminės nuobaudos skyrimo tvarkos pažeidimai nėra pakankamas pagrindas naikinti paskirtą drausminę nuobaudą, nes priešingu atveju teisė gintų nesąžiningą asmenį. Taigi Darbo kodekse *expressis verbis* įtvirtinta imperatyvi teisės norma teismų praktikos dėka iš esmės yra įgijusi kitokį turinį.

Manytina, kad abiem nurodytais atvejais galima pagrįstai kelti klausimą, ar teismai, plečiamai išaiškinę imperatyvias nuostatas, pasielgė tinkamai ir ar nereikėjo jiems kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl galimai teisingumą trukdančio vykdyti imperatyvaus teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai (pavyzdžiui, jos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui).

29 Pvz., LAT 2008 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2008; 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2009.

30 LAT 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-229/2011; LAT 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2010.

31 Pvz., LAT 2008 m. rugpjūčio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2008; 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2009.

Prie eksplicitiškai įtvirtinto teisinio reguliavimo „ribinio“ taikymo pavyzdžių priskirtinas ir Darbo kodekso 301 straipsnio (iki 2013 m. sausio 1 d. – 298 straipsnis), reglamentuojančio piniginių reikalavimų tenkinimo tvarką, taikymas. Šiame straipsnyje nustatyta, kad „darbuotojui priklausančios darbo užmokesčio ir kitos su darbo santykiais susijusios sumos priteisiamos ne daugiau kaip už trejus metus“.

Pirmą Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti Darbo kodekso 298 straipsnio (galiojusio iki 2013 m. sausio 1 d.) konstitucingumą Konstitucinis Teismas priėmė 2010 m. balandžio 13 d.³² ir dėl jo pradėjo nagrinėti konstitucinės justicijos bylą (šią bylą Konstitucinis Teismas nutraukė, nes nustatė, kad pareiškėjas ginčija ne Darbo kodekso 298 straipsnyje nustatyto teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai, o jo taikymą pagal analogiją³³).

Prašymas ištirti, ar ši Darbo kodekso nuostata neprieštaruja Konstitucijai, šįkart grindžiamas šiek tiek kitais argumentais, Konstitucinį Teismą pasiekė dar kartą ir 2013 m. birželio 6 d. jis priimtas nagrinėti³⁴.

Taigi lieka atviras klausimas, kaip vertinti situaciją, kai daugiau nei trejus metus (!) nė vienas bendrosios kompetencijos ar specializuotas teismas nepalaikė (ir šiuo metu nepalaiko) vieno iš teismų atvirai išreikštos abejonės Darbo kodekso 301 straipsnio (iki 2013 m. sausio 1 d. – 298 straipsnis) konstitucingumu, ir ar tokiu atveju taikydami šią Darbo kodekso nuostatą, teismai neturėtų motyvuoti tokios savo laikysenos.

3.2. Teisės spragų (*lacuna legis*) užpildymas ar kreipimasis į Konstitucinį Teismą?

Lietuvos darbo teisėje yra ne vienas atvejis, kai, įstatymų leidėjui nesuregulavus tam tikrų visuomeninių santykių, jų suregulavimo imasi teismai, formuodami teismų praktiką. Teismų praktikos formavimo procesas iš esmės grindžiamas iš teisinės valstybės principo kylančiu konstituciniu reikalavimu „panašias bylas spręsti panašiai“³⁵. Visa tai lemia, kad teismų praktikoje ne tik aiškinamas ir taikomas teisinis reguliavimas, tačiau ir užpildomos teisės spragos, o neretai kuriamos naujos elgesio taisyklės.

E. Baranauskas³⁶ skiria dvi priežastis, dažniausiai lemiančias teismo sprendimą, kurį iš pirmo žvilgsnio galima būtų laikyti nustatančiu naują taisyklę, – tai įstatymų leidybos netobulumai ir „teisingas sprendimas“. Jis nurodo, kad, be kita ko, įstatymų leidybos netobulumams reiktų priskirti ir perteklinį imperatyvių teisės normų (jų, beje, gausu ir darbo teisėje) naudojimą.

Manytina, kad panašios priežastys, t. y. įstatymų leidybos netobulumai ir „teisingo sprendimo“ paieškos, lemia ir tai, kad teismai, spręsdami bylas, neišvengiamai privalo taikyti įstatymo ir teisės analogiją ar netgi „nuklysti“ už atskiros teisės šakos ribų. Pas-

32 Konstitucinio Teismo 2013 m. balandžio 13 d. potvarkis Nr. 2B-55. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 43-2068.

33 Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 11 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 56-2786.

34 <http://www.lrkt.lt/Prasymai/19_2013.htm>.

35 Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.

36 Baranauskas, E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? *Jurisprudencija*. 2009, 2 (116): 205.

taruoju atveju kyla klausimas, ar toks „nuklydimas“ nereiškia neleistino (t. y. nesuderinamo su konstituciniu teisinės valstybės principu) teismo aktyvumo?

Atskirai panagrinėtini geriausiai tam tikrą teisėkūros subjektų neveikimo mastą atskleidžiantys jurisprudencinio teisinio reguliavimo pavyzdžiai: *nekonkuravimo susitarimų teisinis reguliavimas* ir *darbo sutarčių su administracijos vadovais teisinis reguliavimas*.

Nekonkuravimo susitarimų teisinis reguliavimas. Lietuvoje nei darbo, nei kituose teisės aktuose nekonkuravimo susitarimai nebuvo (ir, manytina, šiuo metu nėra³⁷) sureguliuoti. LAT kurį laiką teigęs, kad nekonkuravimo susitarimų tarp darbdavio ir darbuotojo sudarymas, vykdymas ir nutraukimas priskirtini darbo santykiams³⁸, 2007 m. spalio 22 d. nutartyje pritaikęs įstatymų analogiją pirmą kartą *ad hoc* užpildė teisės spragą ir nekonkuravimo susitarimus pašalino iš darbo teisės reguliavimo lauko. Pagal LAT nutartyse³⁹ įtvirtintą ir šiuo metu galiojantį (t. y. toks teisės aiškinimas dar nėra pakeistas ar paneigtas vėlesnėmis LAT nutartimis) nekonkuravimo susitarimų jurisprudencinį teisinį reguliavimą:

- nekonkuravimo susitarimas: šalis turi įstatymo galią ir (nepaisant to, kad jį sudaro darbo sutarties šalys ir jis dažnai inkorporuojamas į darbo sutartį) yra vertintinas kaip nugūnčijamas civilinis teisinis sandoris; sudaromas darbdavio naudai, todėl darbdavys gali bet kada tokio susitarimo atsisakyti ir tai negali būti kvalifikuojama kaip susitarimo pakeitimas; ginčai dėl nekonkuravimo susitarimų teismuose turi būti nagrinėjami bendra tvarka, netaikant Civilinio proceso kodekso XX skyriaus „Darbo bylų nagrinėjimas“ normų;
- pripažįstama, kad nekonkuravimo susitarimu neišvengiamai ribojama jį pasirašiusio darbuotojo teisė laisvai pasirinkti darbą bei verslą (t. y. Konstitucijos 46 ir 48 straipsniuose įtvirtintos ekonominės laisvės), todėl jis turi atitikti teisingumo, protingumo, sąžiningumo reikalavimus ir negalėtų būti sudaromas su bet kuriuo asmeniu (darbuotoju), jame, *inter alia*, turi būti nustatyta pusiausvyra tarp abiejų jos šalių interesų, o vienos šalies (darbdavio) interesas turi būti ginamas, kuo

37 Ši prielaida yra daugiau teorinė, nes LAT, pasisakydamas dėl nekonkuravimo susitarimo darbo teisiniuose santykiuose, yra konstatavęs, kad nagrinėjamam susitarimui pagal įstatymo analogiją taikytinas Civilinio kodekso 2.164 straipsnis, reglamentuojantis konkurencijos draudimą, taip pat šio kodekso šeštosios knygos II dalies „Sutarčių teisė“ normos, 1.5 straipsnis (pvz., LAT 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2007, 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-476/2012, 2013 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2013).

38 Antai, LAT 2003 m. birželio 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-408/2003 konstatuota, kad pasibaigus darbo sutarčiai šalių darbo santykiai pasibaigia ir, nesant papildomo susitarimo, darbdavys buvusiam darbuotojui negali nustatyti jokių apribojimų, tarp jų ir konkurencijos draudimo, o 2005 m. vasario 14 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-65/2005 – pripažinta, kad tarp darbdavio ir darbuotojo susiklostę visuomeniniai santykiai, kuriuos reguliuoja nekonkuravimo susitarimai, yra darbo santykiai, kuriems pagal įstatymų analogiją taikomos Civilinio kodekso normos, ir konstatavo, kad darbo sutarties sąlygos, nustatiusios konkurencijos draudimą bei kompensaciją už jį, neprieštaravo įstatymams ir buvo privalomos sutarties šalims.

39 Pvz., LAT 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2007; 2008 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-121/2008; 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-476/2012; 2013 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2013.

mažiau varžant kitos šalies (darbuotojo) veiksmus ir jai nustatant sąžiningą ir teisingą kompensaciją; kompensacija už nekonkuravimą gali būti nustatyta ne tik tiesiogiai sutarties tekste, tačiau ji gali kilti iš kitų susijusių šalių tarpusavio santykių.

Yra pakankamai teisinių argumentų suabejoti tokio jurisprudencinio teisinio reguliavimo pagrįstumu. Manytina, kad nekonkuravimo susitarimų tarp darbdavio ir darbuotojo nesureguliuavimas įstatymuose yra darbo teisės spraga⁴⁰. Taip pat yra pakankamai pagrįstų argumentų teigti, kad šiuo metu tarp darbuotojų ir darbdavių sudaromi nekonkuravimo susitarimai pažeidžia konstitucinę žmogaus teisę laisvai pasirinkti darbą, o norint įteisinti galimybę darbuotojams ir darbdaviams sudaryti nekonkuravimo susitarimus, būtina papildyti Darbo kodeksą įtvirtinant nuostatas dėl tokių susitarimų sudarymo, vykdymo ir nutraukimo⁴¹.

Kita vertus, galima kelti klausimą, ar susidariusi teisinė situacija, kai nekonkuravimo susitarimų sudarymas tarp darbdavio ir darbuotojo, taip pat jų vykdymas ir nutraukimas įstatymu nesureguliuotas, neprieštarauja *inter alia* Konstitucijos 46 straipsnio 4 dalies nuostatai „įstatymas <...> saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“. Šiame kontekste svarbu yra tai, kad sudarant nekonkuravimo susitarimus atsispindi interesų konfliktas: viena vertus – darbdavys suinteresuotas apsaugoti nuo konfidencialios informacijos nutekėjimo ar dažnos personalo kaitos, kita vertus – nekonkuravimo susitarimais ribojamos darbuotojų teisės ir laisvės, kurių pagrindinė – Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė laisvai pasirinkti darbą bei verslą.

Darbo sutarčių su administracijos vadovais teisinis reguliavimas. Teismai nemažai prisiėjo prie dualaus administracijos vadovo teisinio statuso įtvirtinimo. Šiuo metu administracijos vadovas darbuotoju pripažįstamas tik formaliai⁴².

Pagal jurisprudencinį darbo sutarčių su administracijos vadovais teisinį reguliavimą: administracijos vadovo ir bendrovės santykiai savo esme yra pripažįstami pavedimo teisiniais santykiais, o bendrovės vadovą renkančio bendrovės organo teisė atšaukti jo išrinktą bendrovės vadovą yra absoliuti⁴³; sprendžiant vadovo teisinės atsakomybės klausimą pripažinta, kad bendrovės vadovas privalo *ex officio* veikti išimtinai įmonės interesais pagal rūpestingos šeimos galvos (*bonus pater familias*) standartą⁴⁴; atšauktam iš pareigų bendrovės vadovui nemokama dviejų mėnesių vidutinio darbo užmokesčio

40 Darbo teisės spraga – tai darbo teisės dalyką sudarančių visuomeninių santykių, kurie pagal savo prigimtį ir paskirtį dėl objektyvaus būtinumo turi ir gali būti sureguliuoti darbo teisės normomis, teisinio reguliavimo nebuvimas; ją pašalinti galima tik priėmus įstatymą (Tiažkijus, V. Lietuvos darbo teisės spragos ir būdai joms įveikti. *Darbo rinka XXI amžiuje: lankstumo ir saugumo paieškos = Labour Market of 21st Century: looking for flexibility and security = Rynok truda v XXI veke: v poiskakh gibkosti i zaskhity*. Tarptautinės mokslinės konferencijos, vykusios 2011 m. gegužės 12–14 d., medžiaga. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2011).

41 Plačiau Krasauskas, R., *supra* note 4, p. 41–49.

42 Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 4 dalį su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis; su bendrovės vadovu gali būti sudaryta jo visišką materialinės atsakomybės sutartis; bendrovės vadovą išrinkusiam organui priėmus sprendimą atšaukti vadovą, su juo sudaryta darbo sutartis nutraukiama; darbo ginčai tarp bendrovės vadovo ir bendrovės nagrinėjami teisme ir pan.

43 Pirmą kartą tai konstatuota dar LAT 2001 m. spalio 16 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-760/2001.

44 LAT 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2005.

dydžio išėitinė išmoka, o kompetentingas bendrovės organas, įgyvendindamas teisę atšaukti jo išrinktą administracijos vadovą, net ir esant vadovo kaltei, neprivalo laikytis tvarkos, nustatytos drausminei nuobaudai skirti⁴⁵; administracijos vadovui netaikomas Delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas⁴⁶ ir pan.

Reikia pritarti T. Davuliui, kad teismai „sukūrė sudėtingą doktriną, iš esmės *contra legem* paneigiančią patį įstatymų leidėjo deklaruojamą darbo santykio pobūdį“⁴⁷. Maža to, galima teigti, kad taikydami teisę aktyviai veikdami teismai ne tik sukūrė (ir vis dar kuria) iš esmės autentišką, beveik nieko bendro su darbuotojo statusu neturintį, jurisprudencinį darbo sutarčių su administracijos vadovais teisinį reguliavimą, tačiau ir ignoravo nemažai imperatyvių tiek Darbo kodekse, tiek kituose įstatymuose *expressis verbis* įtvirtintų teisės normų.

Manytina, kad galima pagrįstai kelti klausimą, kodėl teismai, manydami, kad Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 4 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį su administracijos vadovu turi būti sudaromos darbo sutartys, ar kituose darbo įstatymuose eksplicitiškai įtvirtintas imperatyvus teisinis reguliavimas yra netinkamas, nebandė suabejoti jo atitiktimi Konstitucijai (kad ir jos 46 straipsnio nuostatoms, konstituciniams teisinės valstybės principams ar pan.)?

Pažymėtina, kad pateikti nekonkuravimo susitarimų ir darbo sutarčių su administracijos vadovais jurisprudencinio teisinio reguliavimo pavyzdžiai jau yra virtę darbo teisės teorijos klasika. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad teismų praktikoje atskirais atvejais ne tik *ad hoc* užpildoma teisinio reguliavimo spraga, tačiau sukuriama pakankamai autentiška teisinio reguliavimo taisyklių sistema: pirmuoju atveju teismai iš esmės sukūrė atskirą darbo (civilinės) teisės institutą, antruoju – pakeitė nemažai Darbo kodekse imperatyviai formuluojamų teisės normų.

Visa tai nulėmė, kad šiandien, siekiant sudaryti nekonkuravimo susitarimus tarp darbuotojo ir darbdavio ar sudaryti darbo sutartį su administracijos vadovu, ją vykdyti, nutraukti, nebeužtenka būti susipažinusiui su teisės aktais (juose šie santykiai tiesiog nereguliuojami arba teisės aktuose įtvirtintos teisės normos (taip pat ir imperatyvios) neatitinka jurisprudencinėje darbo teisėje suformuluotų elgesio taisyklių), būtina gerai išstudijuoti teismų (visų pirma – LAT) praktiką. Manytina, kad visa tai sunkiai suderinama su konstituciniu teisinės valstybės principu ir nuo jo neatsiejamu teisiniu reguliavimui keliamu konstituciniu teisinio tikrumo reikalavimu.

Pažymėtina, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas⁴⁸, teisės spragas teismai gali užpildyti tik *ad hoc*, t. y. jie jas gali pašalinti tik individualiam visuomeniniam santykiui, dėl kurio sprendžiamas ginčas teisme nagrinėjamoje byloje; galutinai

45 LAT 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2007.

46 LAT 2003 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2003.

47 Davulis, T. Įmonės, įstaigos organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje, *supra* note 4, p. 114.

48 Pvz., Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475 (atitaisymas – 2006, Nr. 137); Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 65-2529.

pašalinti teisės spragas galima tik teisę kuriančioms institucijoms išleidus atitinkamus teisės aktus; teismai to padaryti negali, nes jie vykdo teisingumą, o ne yra legislatyvinės institucijos (pozityviaja ir plačiausia šios sąvokos prasme); toks teismų galimybių ribotumas šioje srityje ypač akivaizdus susidūrus su materialiosios teisės spragomis. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad teismų galimybė užpildyti teisės spragas *ad hoc* nereiškia, jog įstatymų leidėjas neturi pareigos per protingą laiką, paisydamas Konstitucijos, įstatymu nustatyti deramą atitinkamų santykių teisinį reguliavimą (!).

Vadinasi, šiose situacijose, kaip ir daugelyje kitų, kurios dėl ribotos straipsnio apimties nėra aptariamoms, teismus teisėkūros subjektais verčia, pirmiausiai, pačių teisėkūros subjektų neveikimas (nepakankamas veikimas).

Net ir pripažinus tai lieka neatsakytų klausimų: ar kurdami jurisprudencinę darbo teisę teismai nėra pernelyg aktyvūs, ar visuomet tinkamai įvertinama teisės spragų prigimtis ir ar minimos spragos (ypač atsižvelgiant į tai, kad teismai priversti ne tik užpildyti pavienes teisės spragas, bet kurti teisinio reguliavimo taisyklių sistemas, kurios konfliktuoja su galiojančiomis imperatyviomis teisės normomis, ir, kai kuriais atvejais, su konstituciniais imperatyvais) negali (neturi) būti vertinamos kaip legislatyvinė omisija⁴⁹. Šie klausimai tampa dar aktualesni įvertinus paminėto jurisprudencinio teisinio reguliavimo pavyzdžių apimtį bei galiojimo laiką (t. y. tai, kad šios spragos yra įsisenėjusios), taip pat tai, kad jie tiesiogiai susiję su kai kurių konstitucinių darbo teisių ribojimu.

Išvados

1. Oficialioje konstitucinėje doktrinoje yra atskleisti tiek kolektyvinei, tiek individualiai darbo teisei reikšmingi aspektai. Nepaisant to darbo teisei tiesiogiai įtakos turinčių konstitucinių vertybių evoliucija yra nepakankama, o bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai, nagrinėdami bylas, susijusias su darbo teisių gynimu, nepakankamai efektyviai išnaudoja savo konstitucinę teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą ir tokiu būdu didinti darbo teisės konstitucionalizacijos lygį.

2. Kreipimasis į Konstitucinį Teismą yra ne tik konstitucinė bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų teisė, bet ir pareiga, ji yra „netiesioginio asmens konstitucinio skundo“ instituto dalis. Nuo to, kaip teismai ją vykdo, priklauso ir tai, ar tinkamai

---

49 Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisės spraga, *inter alia* legislatyvinė omisija, visuomet reiškia, kad atitinkamų visuomeninių santykių teisinis reguliavimas apskritai nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nėra nustatytas nei tam tikrame teisės akte (jo dalyje), nei kuriuose nors kituose teisės aktuose, tačiau poreikis tuos visuomeninius santykius teisiškai sureguliuoti yra, o legislatyvinės omisijos atveju tas teisinis reguliavimas, paisant iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų ir atsižvelgiant į tų visuomeninių santykių turinį, turi būti nustatytas būtent tame teisės akte (būtent toje jo dalyje), nes to reikalauja kuris nors aukštesnės galios teisės aktas, *inter alia* pati Konstitucija (žr. Konstitucinio Teismo 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimą (*Valstybės žinios*. 2008, Nr. 130-4991); 2009 m. kovo 2 d. nutarimą (*Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-988); 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimą (*Valstybės žinios*. 2009, Nr. 148-6632).

įgyvendinama asmens teisė kreiptis į teismą, ar nėra susiaurinamas šios konstitucinės asmens teisės turinys.

3. Bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų kreipimuose į Konstitucinį Teismą ir juos išnagrinėjus priimtuose Konstitucinio Teismo baigiamuosiuose aktuose materializuojasi teismų ir teisėjų dialogas, vykstantis nacionalinės teisės sistemos ribose. Teismų pozicija, iškilus abejonei dėl byloje taikomo teisės akto konstitucingumo dėl kokių nors priežasčių (*inter alia*, pailgėsiančių bylos nagrinėjimo terminų) nesikreipti į Konstitucinį Teismą, balansuoja ties teisėtumo riba, o jos besilaikantys teisėjai rizikuoja, kad jų vykdomas teisingumas bus formalus. Manytina, kad teismai savo procesiniuose dokumentuose turėtų atskirai motyvuoti, kodėl jie nesikreipia į Konstitucinį Teismą dėl jų bylose taikomo teisinio reguliavimo, kuris jau užginčytas Konstituciniame Teisme, konstitucingumo.

4. Abejotina, ar teismai, užuot plečiamai išaiškinę Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalyje (galiojusioje iki 2013 m. sausio 1 d.) 300 straipsnio 3 dalyje (iki 2013 m. sausio 1 d. – 297 straipsnio 3 dalis) 301 straipsnyje (iki 2013 m. sausio 1 d. – 298 straipsnis) įtvirtintą teisinį reguliavimą, neturėtų (neturėjo) kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl galimai teisingumą trukdančio vykdyti imperatyvaus teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai.

5. LAT praktikoje įteisintas nekonkuravimo susitarimų ir darbo sutarčių su administracijos vadovais jurisprudencinis teisinis reguliavimas rodo, kad teismų praktikoje atskirais atvejais ne tik *ad hoc* užpildoma teisinio reguliavimo spraga, tačiau sukuriama pakankamai autentiška teisinio reguliavimo taisyklių sistema. Šiose situacijose teismus teisėkūros subjektais verčia pirmiausiai pačių teisėkūros subjektų neveikimas (nepakankamas veikimas). Visa tai sunkiai dera su konstituciniu teisinio tikrumo reikalavimu (ypač atsižvelgiant į tokio jurisprudencinio teisinio reguliavimo apimtį, galiojimo laiką, sąsajas su kai kurių konstitucinių darbo teisų ribojimu).

Literatūra

- Abramavičius, A. Konstitucinio skundo samprata ir reikšmė konstitucinėje teisminėje kontrolėje. *Jurisprudencija*. 2007, 11 (101).
- Baranauskas, E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? *Jurisprudencija*. 2009, 2 (116).
- Davulis, T. Įmonės, įstaigos organizacijos vadovo teisinio statuso problema Lietuvos teisėje. *Private law: past, present and future: liber amicorum Valentinas Mikelėnas*. Vilnius: Justitia, 2008.
- Davulis, T. Nekonkuravimo susitarimai Lietuvos darbo teisėje. *Juristas*. 2006, 4, 5.
- Davulis, T. Šiandieninis Darbo kodeksas: būti ar nebūti? 15min.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-08-20]. <<http://www.15min.lt/naujiena/ziniosgyvai/nuomones/tomas-davulis-siandieninis-darbo-kodeksas-buti-ar-nebuti-18-324008#ixzz2PxUiUSH6>>.
- Jarašiūnas, E. Jurisprudencinė Konstitucija. *Jurisprudencija*. 2006, 12 (90).
- Krasauskas, R. Nekonkuravimo susitarimai darbo teisėje. Ar darbuotojas ir darbdavys lygiaverčiai konkurentai? *Jurisprudencija*. 2008, 8(110).
- Kryževičius, G. Bendrosios kompetencijos teismai ir Konstitucija. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2010, 4 (20).
- Kūris, E. Konstitucija kaip teisė be spragų. *Jurisprudencija*. 2006, 12 (90).

- Mesonis, G. Konstitucija monocentrinėje teisės sistemoje. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2008, 4 (12).
- Mikelėnas, V. Lietuvos Respublikos Konstitucija Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikoje. *Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Baltijos ir Skandinavijos šalių konferencijos, vykusios 2002 m. kovo 15–16 d., medžiaga*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
- Petravičiūtė, A. Nekonkuravimo susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio: esmė ir teisinio reglamentavimo ypatumai. *Teisė*. 2007, 65.
- Samoškaitė, E. Lietuvos darbdaviai apeina darbo įstatymus, o užsienio investuotojus tai trikdo. DELFI.lt [interaktyvus]. 2010 m. birželio 6 d. [žiūrėta 2010-06-06]. <<http://verslas.delfi.lt/archive/article.php?id=33194807>>.
- Tiažkijus, V. Lietuvos darbo teisės spragos ir būdai joms įveikti. *Darbo rinka XXI amžiuje: lankstumo ir saugumo paieškos = Labour Market of 21'st Century: looking for flexibility and security = Rynok truda v XXI veke: v poiskakh gibkosti i zaskhity*. Tarptautinės mokslinės konferencijos, vykusios 2011 m. gegužės 12–14 d., medžiaga. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2011.
- Urbaitis, R. K. Konstitucinė kontrolė Lietuvoje ir kai kurie probleminiai jos aspektai. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2012, 2 (26).
- Woolfson, Ch.; Calite, D. Darbo aplinka ir socialinis dialogas Europos Sąjungos naujojoje valstybėje Lietuvoje. *Pinigų studijos*. 2008, 2: 73–92. Apžvalginiai straipsniai.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-760/2001.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2003.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-408/2003.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-65/2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2007.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-415/2007.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-121/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-373/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-545/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-229/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-476/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401/2013. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-1894.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475 (atitaisymas – 2006, Nr. 1370).
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 65-2529.

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 111-4549.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 14 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 119-4512.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 130-4991.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-988.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 148-6632.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 10 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 55-2727.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 11 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 56-2786.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 105-5330.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 152-7779.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko 2013 m. balandžio 13 d. potvarkis Nr. 2B-55. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 43-2068.
- <http://www.lrkt.lt/Prasymai/19_2013.htm>.

Anotacija. Straipsnyje analizuojamos sąsajos tarp konstitucinės teismų teisės (pareigos) kreiptis į Konstitucinį Teismą ir darbo teisės konstitucionalizavimo. Atskleidžiamas šios konstitucinės teismų teisės (pareigos) turinys, išryškunami jos realizavimo metu išskylantys probleminiai aspektai. Straipsnyje nagrinėjamas kai kurių eksplisitiškai įtvirtintų darbo teisės normų taikymas teismų praktikoje, taip pat darbo teisės teorijos klasika tapęs nekonkurencijos susitarimų ir darbo sutarčių su administracijos vadovais jurisprudencinis teisinis reguliavimas. Daroma išvada, kad šiuo metu teismai vis dar nepakankamai efektyviai išnaudoja kreipimosi į Konstitucinį Teismą galimybes.

Reikšminiai žodžiai: darbo teisės konstitucionalizacija, konstitucinė kontrolė, darbo ginčai.

APPLICATION OF COURTS TO THE CONSTITUTIONAL COURT AS A PRECONDITION FOR THE CONSTITUTIONALISATION OF LABOUR LAW

Rytis Krasauskas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. The article analyses the relationship between the constitutional right (duty) of courts to apply to the Constitutional Court and the constitutionalisation of labour law. Attention is drawn to the fact that the official constitutional doctrine incorporates the

unfolding of the aspects that are significant to both collective and individual labour law. It is showed that the application of legal acts comprising labour law exposes certain conflicts of the established legal regulation with the values consolidated in the Constitution and with legal reality, and makes it evident that the regulation of labour relations lacks legal certainty. The said facts induce the situation, where the evolution of constitutional values exerting direct influence on labour law is not sufficient, and where courts of general jurisdiction and specialised courts fail in the course of considering cases related to the protection of labour rights to make use, in an adequately effective manner, of their constitutional right to apply to the Constitutional Court.

Applications filed with the Constitutional Court by courts of general jurisdiction and specialised courts, as well as the subsequently adopted final acts of the Constitutional Court, are showed to embody the dialogue taking place within the boundaries of the national law system among courts and judges. Among other things, it is argued that the courts' position, due to whatever reasons (inter alia, prolonged time limits of case consideration) not to apply to the Constitutional Court, when doubts arise with regard to the constitutionality of a legal act applied in the case being considered by them, has balanced on the verge of lawfulness, and that the judges adopting such a position face the risk of administering formal justice.

Taking a look at the practice of courts, the article examines the application of some explicitly consolidated norms of labour law, including the jurisprudential legal regulation of non-compete agreements and employment contracts concluded with heads of administration, which has become a classical part of the theory of labour law. The assumption is made that the jurisprudential legal regulation of non-compete agreements and employment contracts concluded with heads of administration, as legitimised in the case law of the Supreme Court of Lithuania, indicates that, in individual cases, in the practice of courts, a gap in a legal regulation is not only filled in in an ad hoc manner, but that the practice of courts may also produce a rather authentic system of rules of legal regulation, which, while taking account of the scope of such jurisprudential legal regulation, the duration of its validity, and its links with the limitation of certain constitutional labour rights, is hardly compatible with the constitutional requirement of legal certainty. It is noted that in the latter situations courts are made law-making subjects, first of all, through the inaction (insufficient action) of law-making subjects themselves.

Keywords: *constitutionalisation of labour law, constitutional control, industrial dispute.*

Rytis Krasauskas, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: darbo teisės konstitucionalizacija, kolektyvinė darbo teisė (socialinis dialogas, kolektyvinė sutartis), darbo sutartis.

Rytis Krasauskas, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Business Law, Associate Professor. Research interests: constitutionalization of labour law, collective labour law (social dialogue, collective agreement), employment contract.